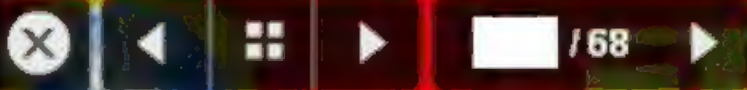

फेब्रुवारी २००९ RS. 10/-

चांदोबा

खरा शंजारा

एका श्रीमंत कुटुंबाने शहरापासून वरू असलेले एक नवे वर विवरा घेतले. त्याला शांतता कर मिळ होती. आवाजाचा ब्रस त्याला आवडत नसे. त्या मार्गात घरे खूपच कमी होती. म्हणून तो खूप होता. त्याच्या सराच्या दोन्ही बाजूला फक्त दोन लहान झोंपड्या होत्या. त्याखेरीज आसपास दुसरी घरे नव्हती. पण त्याचा आनंद त्या रानीच संपुष्टात आला. एका झोंपडीत हातोडीने छोकण्याचा व दुसऱ्या झोंपडीत भाता चालण्याचा आवाज तरत येत होता.

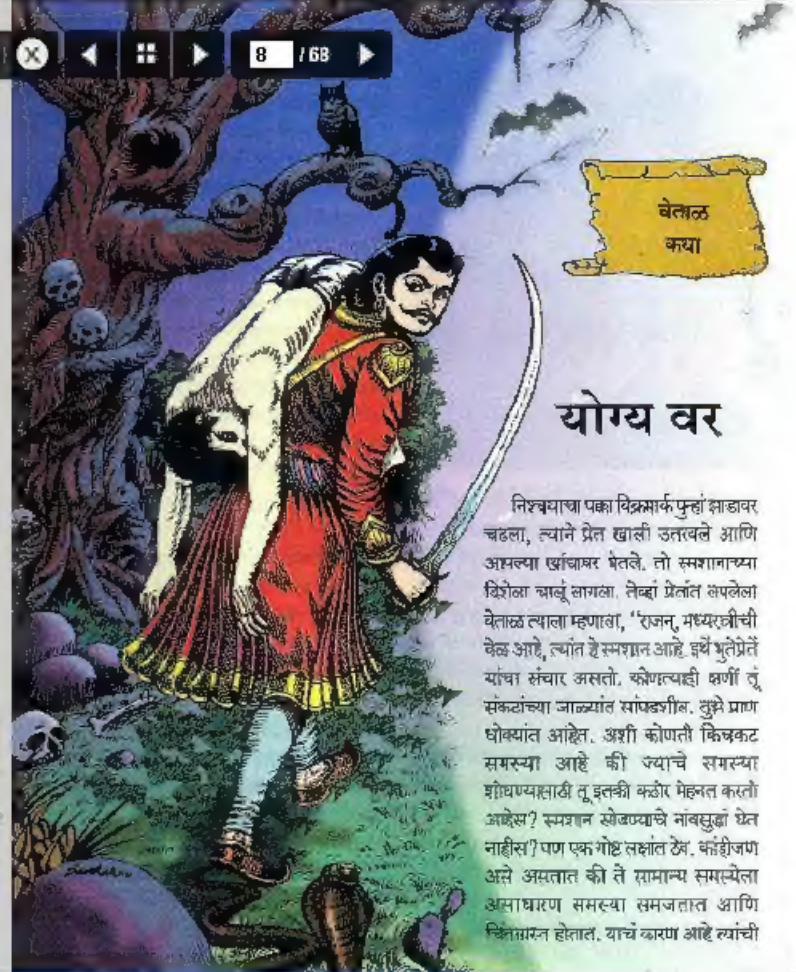
सकाळी त्याने नोकऱाला पाठवले व चौकशी केली. तेव्हा त्याला समजले की पूर्व दिशेला जी झोंपडी होती त्यांत एक सुतार राहात होता, आणि पश्चिमेकडच्या झोंपडीत एक बोंहार राहात होता. दोघेही खूप गरीब होते.

त्या श्रीमंत कुटुंबाने प्रथम सुताराला बोलावून विचारले, "जर मी तुला एक हजार रुपये दिले, तर तू तुझी ही जागा सोडून दुसरीकडे राहायला बाधील का?"

"आनंदाने जाईन साहेब" सुताराने उत्तर दिले. तो पैसे घेऊन निघून गेला. त्यानंतर त्या श्रीमंतने बोंहाराला बोलावले आणि तोच प्रस्ताव त्याच्यापुढे पाठवला. त्यानेही लगेच मान्य केले व पैसे बंदीस घेऊन तो निघून गेला.

त्या रात्री तो गृहस्थ स्वतःलाच शाबासकी देत निजायला गेला. त्याला वाटले की आज शांत झोंप मिळेल, झोंपमोड काही होणार नाही.

पण गाळ झोंपेत तो बाबलूनच आला होता. पुन्हा दोन्ही बाजूंनी भोंठ्याने आवाज येऊ लागले व एवढ्यात ते मधुनमधुन येतच राहिले. सकाळी त्याने नोकऱाला बोलावले व बाबडल खुलासा विचारला. "त्या दोघांनी आपल्या झोंपड्या बदलल्या साहेब. बोंहार सुतारच्या झोंपडीत राहायला गेला आहे, आणि सुतार बोंहारच्या झोंपडीत! हे लोक आपला दिवेल शब्द पाळणाऱ्यांपैकी नाही आहेत साहेब." नोकऱाने सांगितले.

योग्य वर

निश्चयाचा पक्का विक्रमार्क पुन्हा शाहावर चढला, त्याने प्रेत खाली उतरवले आणि आपल्या खांद्यावर घेतले. तो स्मशानाच्या दिशेला चालू लागला. तेव्हा प्रेतांत लपलेला वेताळ त्याला म्हणाला, "राजन्, मध्यरात्रीची वेळ आहे, त्यांत हे स्मशान आहे. इथे भुतेप्रेते यांचा संचार असतो. कोणत्याही क्षणी तू संकटांच्या जाळ्यांत सापडशील. तुझे प्राण धोक्यात आहेत. अशी कोणती किचकट समस्या आहे की ज्याचे समस्या शोधण्यासाठी तू इतकी कठोर मेहनत करतो आहेस? स्मशान खोळण्याचे नांवसुद्धा घेत नाहीस? पण एक गोष्ट लक्षात ठेव. काहीजण असे असतात की ते सामान्य समस्यांना अनाधारण समस्या समजतात आणि क्लिप्तारन होतात. याच कारण आहे त्यांची

अनुभवशून्यता आणि दुर्बल विचारशक्ती! तू तर अशी चूक करत नाहीस ना ते सांग. हो केवळ माझी शंकाच आहे. पण जर हे खरं असलं तर तर मी तुझा साथध करतो आहे. तुला मी मालतीची, एका गरीबकन्या मुलीची गोष्ट सांगतो ती ऐक. तिने विचार न करता आपले भाव्य ठोकले, आणि आपल्याच ह्यातानी आपला सर्वनाश केला. थकवा बुर होण्यासाठी ही गोष्ट ऐक." असं म्हणून वेताळ मालतीची गोष्ट मांगू लागला.

विध्याचलच्या अरण्याजवळच्या एका खेड्यांत एक लांकूडतोड्या आपली एकुलती एक मुलगी मालती हिच्याबरोबर राहात होता. मालती लहान असतानाच तिची आई बाली होती. लांकूडतोड्याला नेहमी आपल्या तरुण मुलीच्या विवाहाची काळजी वाटत असे.

जवळच्याच गांवात राहणारी त्याची थोरली बहीण आजारी पडली. तिच्या गांव फार दूर नव्हतं. फेब्रुवारी २००१

दुसऱ्या दिवशी सकाळी लांकूडतोड्या बहिणीला भेटायला निघाला. जाण्यापूर्वी त्याने मालतीला सांगितले, "गाय गाभण आहे म्हणून तुला इथेच एकट्याला ठेवतो आहे. ताला भेटून लगेच निघतो. कसही करून रती पुरी मी परत येतोच आहे."

मालतीने स्नान करून आपले ओले केंस बाळण्यासाठी मोकळे ठेवले होते. ती झोपडीच्या आतबाहेर करीत होती. गेल्यांत अचानक पावसाचे दग आले आणि गार बारा सुटला. मालतीने चमेलीच्या फुलांचा, गजरा फरायला घेतला. एकीकडे आपल्या गोड आवाजात ती एक गाणं गाऊ लागली. गाणं संपेपर्यंत तिचा गजराही पूर्ण झाला. आपल्या केंसरात तो गजरा ती घालणार तेवढ्यांत एक आवाज आला.

"तुझा आवाज ऐकून कोकिलाखील शरभून जाईल. वा, वा, किती गोड आवाज आहे ग तुझा!" हे शब्द ऐकून मालती धमसली. तिच्या शरीराला कंप सुटला.

आवाजाच्या दिशेला तिने बघून पाहिले तेवढ्यांत तो तरुण आपला परिचय करून देण्यात पुढे आला. तो म्हणाला, "माझं नांव शारंगपाणी! मी संगीतप्रेमी आहे. तुझा गोड आवाज मला फारच आवडला. तुमं गाणं ऐकामला मिळालं हे माझं भाग्य!"

त्याला काय उत्तर द्यायं ते मालतीला समजेना. इतक्यांत मुसळधार पाऊस सुरू झाला. मालतीने चकून त्या तरुणाला म्हटले, "बापू, तुम्ही तर खूप भिजला आहात. आंत थांब." तिने त्या अनोळखी व्यक्तीला घरांत येण्यास निमंत्रण दिले.

शारंगपाणी पळतच झोपडीत शिरला. ती प्रशस्त व नीटनेटकी झोपडी पाहून तो म्हणाला, "फारच छान कुडी आहे तुमची. पण या अरण्यात असं एकटं राहणं मला तुला भिती नाही वाटत?"

"इथेच माझा जन्म झाला नि इथेच मी मोठी

चांदोबा

झाले. भिती कशाची वाटणार! माझे नजीक माझ्याबरोबर इथे राहातात ना?" असं म्हणताना तिने छोट्यावर एक सतरंजी अंधरली.

तिच्यांत झोपडीच्या बाहेरून एक आवाज आला. "आंत कुणी आहे का? पाऊस कमी होईलचं दिसत नाही. मी आंत येऊं का?"

मालतीने दारजवळ जाऊन पाहिलं तर बाहेर पडवीत साक्षात मदनचा पुतळा असा एक अत्यंत सुंदर तरुण उभा होता. तिने त्याचं स्वागत करत म्हटलं, "आण आंत घाना! आपण तर पूर्णपणे भिजलेले दिसता."

अरण्यात अशी अप्सरेसारखी सुंदर मुलगी पाहून तो आश्चर्यचकितच झाला. मनावर येत तो म्हणाला, "भाई नांव सुंदरकपिल आहे. मी मिठाच्या लग्नाला जात होतो. पण या पावसांत सांपडलो." असं बोलत तो आंत आला.

"तुमच्याप्रमाणं आणखी एकजण पावसांत सांपडले आहेत नशा!" मालतीने त्या दोघांची एकमेकांशी ओळख करून दिली.

त्यांच्यापाठोपाठ एक तिसरा तरुण आंत येऊन म्हणाला, "पावसाणी शिवाय आंत येतोय त्याबद्दल माफ करा हं!" तोही पावसांत नखशिखान्त भिजला होता.

त्याला बघून मालती कांहीतरी बोलणार होती. त्यापूर्वीच तो तिसरा तरुण म्हणाला, "माझं नांव भीमाशंकर आहे. व्यापाराच्या कामासाठी मी शहरांत चालतो आहे. यथेच या पावसापुळे अडकलो. केव्हा थांबणार आहे हा पाऊस कोण जाणो!"

थोड्या वेळानंतर पाऊस कमी होत गेला. शारंगपाणी जयला निघाला तेव्हा मालती त्याला निरोप द्यायला बाहेर आली. तिला तो म्हणाला, चांदोबा

"तुझा मधुर आवाज नि गोड गाणं माझ्या कानांत अजून गुंथल्या! तू मला फार आवडली आहेस. उद्यां मी तुझ्या बघिलांशी याबाबत बोलणीं करायला माझ्या मोठ्या भावाला पाठवीन." हे सारं अगदी हळू आवाजात तिने सांगून तो तिथून निघून गेला.

सुंदरकपिलने जाण्यापूर्वी तिला दनल्या स्वरान सांगितलं, "तुमं सौंदर्य खरोखर अनुपम आहे. माझ्या सौंदर्याची बरोबरी करणारी वस् मिळेल की नाही ही मला एक मोठी काळजी होती. आता ती काळजी मिटली आहे. आपल्या विवाहासंबंधी बोलणीं करायला मी उद्यांच माझ्या आईबघिलांना पाठवीन." तिच्या कानांत हे कुजबुजत बोलून तोही तिथून निघून गेला.

भीमाशंकरने जाण्यापूर्वी सांगितलं, "तू मला फार आवडली आहेस. मी एक मोठा व्यापारी आहे. माझा लग्नोचा व्यापार चालू असतो. कामाचा व्याप सांभाळण्यासाठी माझ्याकडे पुरकळ

फेब्रुवारी २००१

नोकरचाकर आहेत. जेव्हा केव्हा आपल्या कामाच्या कटकटींनी मी दमून जाईन, तेव्हा या शांत ठिकाणी येऊन निश्चांति घेईन. तुम्यानगेनर लुखाने बिनस कंठीन. माझी आई व इतरांना उद्यांच मी आपल्या लग्नाची बोलणी करायला, पाठबायची व्ययस्था कातो." मावलीकडे एकटक पाहून पाहून तो आपल्या मार्गाने चालता माला.

संध्याकाळी मालती जेव्हा गाईला चारा घातत होती, तेव्हा तिच्या पिता परत आला. मालतीने विचारलं, "आत्याबाई कशा आहेत?"

"जास्त दिवस काळीस असं वाटत नाही आता. तिला एकाच गोष्टीचं बाईट वाटतंय. तिच्या एकुलत्या एक मुलाचं लग्न कांही ती पाहू शकणार नाही." लांकूडतोडक म्हाणाला.

मालती म्हणाली, "शांत वाईट वाटण्यासारखं काय आहे मोर्लस? त्याला एखादी मुलगी आवडली की लगेच त्याचं लग्न तिच्याशी लावून घायचं!"

फेब्रुवारी २००१

12

चांदोबा

"मुलाच्या लग्नाच्याबाबतीत तारीफं कर चुकलेच! तिला खूप हुंडा मिळेल असं स्पष्ट हवं होतं. पण आता तिची निराशा झाली आहे. तुझं लग्न तिच्या मुलाशी करावं असं माझ्या मनांत होतं. पण मी कांही ते सुचवण्याचं चाडस केलं नव्हतं. कारण आपण इतका हुंडा कुठून देणार? पण आता यावेळेला तीच म्हणाली की त्याचं लग्न एकदा झालं की ती सुरवाते डोळे मिटेल. आता तिनेच आपण होऊन हा प्रस्ताव मांडला आहे. तुम्याशी जर तिच्या मुलाचं लग्न झालं तर तिला खूपच आनंद होईल. मी देखील होकार दिला, पण रमापतीने तुझं मत काय आहे ते विचारलंय. तुला हे लग्न पसंत आहे का?"

मालतीने संतुन म्हुडसं, "आज सकाळीं इथे अचानक जोरदार पाऊस पडला. पावसांत सांपडलेल्या तीन तरुणांनी आपल्या झोपडीत आसरा घेतला. त्यातला एक संगीतप्रेमी आहे. दुसरा अतिशय देखणा आहे आणि तिसरा एक च्यापारी आहे. त्यांच्यापैकी प्रत्येकाने माझ्याशी लग्न करायची इच्छा प्रकट केली. आणि तुमच्याशी याबद्दल बोलणी करायला ते आपापल्या श्रच्या लोकांना उद्यां इथे पाठवणार आहेत."

"अस्सं कां? मग ते तिघेही श्रीमंत असले पाहिजेत. बा, छान, आता तूं रमापतीचं निरर्थक बोलणं विसरून जा, त्या तिघांच्यामधला कोणता तरुण तुला आवडला आहे?" लांकूडतोड्याने छुडीने पुन्हीना विचारले.

मालतीने वडिलांना लगेच स्पष्ट उत्तर दिलं, "मी रमापतीशीच लग्न करीन."

ही गौड सांगून बैताळने राजाला विचारलं, "राजन, आपल्या विवाहासंबंधी असं निर्णय घेऊन मालतीने पार मोठी चूक केली आहे, हे तर उघडच

आहे. ते तिघेही धनवान आहेत, गुणी आहेत. मालतीला या तिघापैकी कुणालाही एकाला पसंत करता आलं असतं. तिने त्यांच्यातलाच बर निवडायला हवा होता, असं जर तिने केलं असतं तर तिचं आयुष्य तिला आरामांत घालवता आलं असतं. परंतु असं न करता तिने अशिक्षित रमापतीशी विवाह करायचा निर्णय घेतला. जीवनसाथीची निवड ही एक गंभीर व गुंतागुंतीची समस्या आहे. कारण मुलीचे सारे भविष्य या एकाच निवडीवर अवलंबून असते. परंतु अशा गंभीर समस्येला तिने अगदी सामान्य, साधी समस्या आहे असे मानले आणि आपला निर्णय सांगितला. तिने भाग्य लांकडलं, भविष्य उलळण्याची संधी गमावली आणि आपल्याच हातांनी स्वतःचा सर्वनाश केला. माझ्या या शंकांची उत्तरं माहीत असूनही तूं गप्प बसलास तर तुम्या मस्तकाचे तुकडेतुकडे होतील."

विज्रमाकाने उत्तर दिलं, "कोणती समस्या क्लिष्ट आहे, गुंतागुंतीची आहे नि गंभीर आहे, आणि कोणती समस्या साधारण आहे, सरळ आहे हे प्रत्येक व्यक्तीच्या स्थितीवर आणि त्यावेळच्या परिस्थितीवर अवलंबून असतं. आपल्या अनुभवांच्या आधारावर त्या व्यक्ती विचार करतात

नि निर्णय घेतात. पित्याच्या श्रणाचे उत्तर देताना मालतीने कोणतीही बाई केली नाही. तिने रमापतीशी विवाह करायचा आपला निर्णय क्षणभरांतच सांगून टाकला. कारण तिच्या दृष्टीकोनातून ही कांही असाधारण समस्या नमून एक साधी समस्या होती. त्याच्या पाठीमागे एक महत्वाचे कारण आहे. ते तिघेही तरुण तिच्याशी विवाह करायला उत्सुक होते पण त्या तिघापैकी एकापैकी असा विचार केला नाही की मालतीच्या मनांत काय इच्छा आहे. तिची पसंती काय आहे? रमापती हा एकटाच निशाला की ज्याला विवाहाच्या बाबतीत मालतीची इच्छा काय आहे ते जाणून घेण्याचे महत्त्व होते. बाकीच्या तरुणांना लग्नापूर्वी तिचे मत विचारण्याची आवश्यकता भासली नाही. असे तरुण लग्नानंतर तिच्याशी कसे वागवत असते. ते कसं सांगता येईल? कदाचित त्यांनी तिला पत्नीचा दर्जा दिला नसता आणि तिला साध्या मोलकणीसारखं देखील वागवत असतं! म्हणून तिने भाग्य लांकडलं आणि आपल्याच हातांनी आपला सर्वनाश केला हे म्हणणे अगदी निराधार आहे."

राजाचे मौन भंग झाल्यामुळे बैताळ शवासहित ऊर्ध्व झाला आणि झाडावर जाऊन बसला.

चांदोबा

13

फेब्रुवारी २००१

या महिन्यात जन्मलेली विशेष व्यक्ती

सरोजिनी नायडूंचा जन्म १३ फेब्रुवारी १८७९ हा हैद्राबादमध्ये झाला, त्या एक जन्मजात कवयित्री होत्या. अकराव्या वर्षी 'धर्मी' कविता लिखित सुरुवात केली. शाळेतल्या गणिताच्या तासाला छोट्या सरोजिनीचे कांही घात बसला नव्हते. तिने कविता लिहायला सुरुवात केली आणि तिला कविता लिखात खुश गेली अस ती म्हणाली.

तिचे वडील अणेरनथ चट्टोपाध्याय हे सरोजिनी व तिची भांडे यांचे स्मृतिस्थान होते, ते मुलाना हर प्रकारे उत्तेजन देत असत. ते ही मनी होते. त्यांनी ज्यू व जगातील कविता रचल्या होत्या. सरोजिनीची आई वयदभूंदरी देवी यांनी गंगाही गीते लिहीली होती आणि त्या गांगल्या गात असत.

त्याकाळातल्या आर्थीर हिमन्स व एडमंड मॉस्कोव्स्का श्रेष्ठ लेखकांनी सरोजिनीच्या कविते वाखाणल्या होत्या. 'सोयन्या उंबरठा' हा तिचा पहिला कवितासंग्रह समीक्षकांना खूप आनंदता होता.

असे सांगतात की तेव्हाच्या वर्षी ती खूप आजारी पडली. डॉक्टरांनी पुस्तके वाचण्याला वेळीस मनाई केली. पण तिने त्यांचे न ऐकता दोन हजार ओळीचे एक नाटक लिहीले.

१८९८ मध्ये पराग्रीय डॉ. नायडू यांच्याशी प्रेतातल्या मंडळीच्या मनासिद्ध तिने विवाह केला. हैद्राबादमधल्या मस्त्याभ्यामुळे तिला मुस्लिम समाजात मिसळण्याची संधी बाराबार मिळत गेली. मंदार, वेल्ड भाषीय भाषांच्या यादीत ज्यू गाळवी असा प्रस्ताव आला, तेव्हा सरोजिनीने त्याविरुद्ध जोरदार बंडा दिला. सोयन्या भाषणा ती वर्षी दुखवीत गेले.

शिक्षण घेऊन हाक मिळालेले या कामात सरोजिनींनी स्वतःला झोकून दिले. शिवांग शिखण मिकलेच पाहिजे, म्हणजे त्यांच्या अप्रुवताला निगळे पळण मिळेल असा त्यांना ठाम विश्वास होता. शिवांग मताधिकार असलेले बाबत त्यांचा आग्रह होता.

राजकारणात प्रवेश करण्यासुद्धी त्यांनी गांधीजींच्या बरेच दक्षिण आफ्रिकेत तिपल्या सरकारविरुद्ध काम केले. हिंदुत्वाच्या राजकीय मंड्या त्यांना गोपाळ कृष्ण गोखले यांनी आणले. १९१९मध्ये त्या ऑल इंडिया होमरूल काँग्रेसच्या समितीसदस्य म्हणून लंडनला गेल्या. तिथे त्यांनी शिवांग हक्कावर

फेब्रुवारी २००१

सरोजिनी नायडू

भाषण केले. सरोजिनीच्या समाजकार्याबद्दल ब्रिटिश सरकारने त्यांना कैसर-ओ-हिंद हा किताब १९०८ साली दिलेला होता. परंतु ब्रिटिशनाला बागेच्या त्या भीषण हत्याकांडातून मंतापलेल्या सरोजिनींनी तो किताब परत केला.

१९३५ सालच्या कलकत्ता फॅक्टरीच्या त्या अंधार होत्या. त्यांच्या अध्यक्षीय भाषणाने स्वातंत्र्य मिळवण्याची भावना जनमनांत पुन्हा जेतवली गेली.

१९३० साली मिठाच्या सत्याग्रहाच्यावेळी त्यांच्या निर्भयपणा व विनोदबुद्धी यांची स्वयंसेवकांना धीर देण्यास फार उपयोगी पडली, ते परिस्थितीला मोठ्या नेहपूर्ण याबोरे गेले.

१९४२ च्या 'चलेबाब' चळवळीत गांधीजींना जेव्हा गुण्यातल्या आगाखाल प्रेसमधे ठेवण्यांत आले होते, तेव्हा सरोजिनी नायडूही तिथे होत्या. त्या गंभीर मातावरणात आपल्या विनोदी हजरजबाबीपणामुळे त्या प्रसन्नपणा आणीत. रॉबर्ट बर्न यांच्या "एक गंगा रुकीर" या पुस्तकात त्यांनी सरोजिनींचा उल्लेख "गांधीजींच्या छोट्या दस्तांतली विरुक्त" असा केलेला आहे. गांधीजींमार्ग त्यांना "भरताची फोकिका" म्हणत.

भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर सरोजिनींनी उत्तर प्रांताचे राज्यपालपद मोठ्या नातजीने स्वीकारले. त्यांना बंधीस बीवम्बम आकृत नले. तरीदेखील ही जबाबदारी त्यांनी निष्ठेने, रक्षतेने व लक्ष्मणें पार पाडली. २ मार्च १९५९ रोजी सरोजिनी नायडूंचे निधन झाले.

यक्ष पर्वत

जवळ जवळ शंभर वर्षांपूर्वी नर्मदा नदीच्या काठाजवळील जंगलात आदिवासी लोक राहात होते. या जंगली जमातीमध्ये गण्डकमृग नांवाची एक जमात होती. त्यांनी जंगलात आपले वेगळे गांव बसविले होते. त्याचे अरण्यापूर नांव होते. हे आदिवासी गण्डकमृगांना पाळून, त्यांच्या कडून, शेतीची कामे करून घेत असत. म्हणून त्या जमातीचे 'गण्डकमृग' असे नाव पडले.

अरण्यमल हा या जमातीचा नवा राजा झाला. ह्याच जमातीतील गणाचारी नांवाचा माणूस राजाला पदच्युत करण्याचा प्रयत्न करीत होता. दोन तरुण लढवऱ्यांच्या मदतीने अरण्यमलने गणाचारीचे कपट उधडे

करून, त्याला बांधांपुढे माण्यास टाकले. अरण्यमल गावीवर बसून एक वर्ष झाले. गण्डक जमातीने हा विवस वार्षिकोत्सव म्हणून साजरा करावचे असे ठरवून आवश्यक ती तयारी केली. एक चौथऱ्यावर एक सुशोभित सिंहासनावर त्याला बसवून ते उत्सव साजरा करू लागले. अरण्यमलाच्या आनंदास पारावार उरला नाही. इतका मान मिळाल्याने मनांतल्यामनांत त्याला गर्व झाला.

हावेळी गण्डकमृग जातीचे दोन तरुण बांधांव बसून केाने तिथे आले. बांधांवरून उतरून ते सरळ अरण्यमलाकडे येऊ लागले. अरण्यमलाच्या शिलामुखी नावाच्या मंत्र्याने त्यांना थांबवून म्हटले "काय बिसरलात की

'चांदोबा'

काय? इथे एक मंत्री बसलाय. माझ्या परवानगी शिवायच राजाला भेटू पहाताय? हे कधीच शक्य होणार नाही." त्यांच्यातील एकजण म्हणाला "मंत्रीजी, डोंगराजवळील आमच्या ज्वारीच्या शेतातील कणसे काही नवीन लोक तोडून नेत आहेत. ते ज्या प्राण्यांवर स्वार होऊन आले आहेत तसे प्राणी या जन्मांत आम्ही बघितले नाहीत."

मंत्री शिलामुखीने विचारले "हे प्राणी दिसतात तरी कसे? त्यांचे वैशिष्ट्य काय आहे?"

"ते हत्तीसारखे उंच आहेत. वाघासारखे त्यांचे पाय आहेत आणि त्यांची मान बगळ्या सारखी उंच व वांकडी आहे." त्या दोघा वीरांनी नवलाईने भरलेल्या आवाजात

फेब्रुवारी २००९

१६

चांदोघा

पाहिलेल्या विचित्र प्राण्यांचे वर्णन केले.

शिलामुखी त्या दोघांना राजाकडे घेऊन गेला. आणि त्या विचित्र प्राण्याच्याबद्दल सविस्तर माहिती सांगितली.

"आमच्या लोकांनी इतकी मेहनत करून धान्य पिकविले आणि त्या चोरांची ही हिंमत की आमचे धान्यच चोरून नेतात. तुम्ही त्या लोकांना चांगवा धडा शिकवण्याला हवा होता. उलट त्या प्राण्याच्याबद्दल आश्चर्य करीत बसला आहात." अरण्यामल रागावून म्हणाला.

अरण्यामलाच्या ह्या बोलण्यावर जणतेला उद्देशून मंत्री मोठ्यादा म्हणाला, "ऐका, ऐका, आपल्याला आता हा उत्सव थांबविला पाहिजे. चोर आपले पीक लुटून नेत आहेत. तेव्हा त्यांचा नाश करून पिकांचे रक्षण करणे हे आपले प्रथम कर्तव्य आहे. मंत्र्याचे हे बोलणे ऐकल्या बरोबर गण्डकमृग जमातीचे तरुण खेचवून उठले. ते भाले, तलवारी आणि धनुष्यबाण घेऊन आपापल्या गण्डकमृगावर बसून निघाले. मंत्री शिलामुख देखील त्यांच्या बरोबर निघाला.

ते सगळे जेव्हा त्यांच्या शेताजवळ पोहोचले तेव्हा समोरील दृष्ट बघून घाबरले. भीतीने जागच्याजागी खिळून राहिले. सगळे भिळून पंचवीस, तीस चोर होते. ते शेतांतली कणसे तोडून विचित्र दिसणाऱ्या प्राण्यांच्या पाठीवरील पोत्यांत भरत होते.

चोरांनी बघितले की गण्डकमृग जमातीचे लोक भावे, तलवारी, धनुष्य घेऊन आले आहेत व फोणाऱ्याही भणी आपल्यावर हल्ला करतील. त्यामुळे चोर घाबरले. मनांतल्या मनांत दोन्ही पक्ष एकमेकांना घाबरवला लागले. चोरांमधील एकाने शत्रूकडे भाला दाखवित म्हटले "पहा, तिबडे पहा ! न घाबरता हे लोक गण्डक सारख्या जनावरावर स्वार होऊन बेघडक ये जा करतात तर आपण अंधाच करू शकतो की ते किती शूर आहेत. त्यांना आपण कसे पुरे पडणार ?"

चोरांच्या सरदाराने गण्डकमृग जमातीच्या लोकांकडे नीट लक्ष देऊन बघितले. त्याला वाटले हे लोक आपल्याला टाळत आहेत. कदाचित आपल्यावर हल्ला करण्याचे त्यांचे धाडस होत नसावे. त्यांच्या या गोंधळलेल्या स्थितीचा फायदा उठविण्यासाठी चोरांचा सरदार आपल्या साथीदारांस म्हणाला, "हे उंटस्वारांनी, गण्डकमृग जमातवाले आपल्याला घाबरत आहेत. आपल्यावर हल्ला करण्यास कचरत आहेत. बघातर! एकावाही पुढे यश्रचे धाडस होत नाही आहे. ही चांगली संधी आहे. त्यांना सगळीकडून घेऊन त्यांची बाणाबाण उडवा."

चातून येणाऱ्या त्या शत्रूला बघून शिलामुखी थरथर कांपू लागला, तो आपल्या लोकांना म्हणाला "इतक्या उंच प्राण्यांवर बसलेले हे लोक आपल्याला सहज मारून

चांदोघा

१७

फेब्रुवारी २००९

टाकतील. मागे फिरा आणि लांब त्या झाडांच्या मागे लप." शिलामुखी आपले गण्डकमृग मागे परतविण्या अगोदरच चोर तिथे आले आणि त्यांनी गराडा घातला. शिलामुखी धाडसाने लडू लागला. शत्रूला तोंड देताना अरण्यामातेचे स्मरण करून ओरडून आपल्या साथीदारांना म्हणाला "ह्या चोरांना आपल्याला तोंड देणे शक्य नाही. अरण्यापूरला पळून जाऊ या."

येवढ्यांत जवळून एक आवाज आला "महामंत्री शिलामुखी घाबरू नका. चोर ज्या प्राण्यांवर स्वार झाले आहेत, त्यांना उंट म्हणतात. आपल्या गण्डकांना मागे फिरवून तुमच्या मागून येणाऱ्या उंटावर घाला. गण्डक आपल्या शिंगांनी त्यांना धोयाळ करतील.

त्यांची शिगे वज्रासारखी टणक आहेत."

शिलामुखीच्या बगेच लक्षांत आले की हा आवाज सैनिकांच्या जवळच असलेल्या झोंपडीत रहाणाऱ्या स्वर्णाचारीचा आहे. परन्तु आता त्याच्यात चोरांबरोबर लढाई करायचे बळ शिष्टक राहिले नव्हते, तो आपल्या साथीदारांच्या बरोबर अरण्यपूरकडे पळू लागला.

स्वर्णाचारीचे बोलणे चोरांच्या सरदाराने ऐकले होते. तो स्वर्णाचारी लपला होता तिथे जाऊन ओरडला "तू कोण आहेस? आमच्याच शत्रुला मदत करतोस? फारच शाहाण्णा आहेस की?" असे म्हणत त्याने उंटावर चढून स्वर्णाचारीवर भाला रोखला.

स्वर्णाचारी भितीने चळचळला कांपत

म्हणाला "बाबारे! मला मारून पाप करू नका. सगळी शास्त्रे म्हणतात स्थापत्यकाराला मारून नकात जाल."

सरदार चोरांत हसून म्हणाला "येवढा मोठा स्थापत्यकार आहेस तर शाह्यात रहायचे होते. इथे या जंगलात दगडधोंड्यात फिरायची तुला काय गरज?"

"साहेब घरे बांधून माझे व कुटुंबाचे पोटभरत नाही. या धंद्यात फारसे पैसे देखील मिळत नाहीत. यंत्र वनविण्याचे काम देखील मला येते. विजेश्वर पुजाऱ्याच्या मदतीने मी मायावी हत्तींची सुट्टी बनविली होती, पण दोन योद्ध्यांनी माझा हा प्रयत्न विफल केला. त्यामुळे माझ्या धंद्याचे फार मोठे नुकसान झाले. म्हणून मी पक्षपुत्री सोडून या जंगलात आलो. जवळ एका झोपडीत दोन तरुण योद्धे रहात आहेत. तिथून थोड्या अंतरावर मी व विजेश्वर पुजाराने एक घर बांधले, व तिथे रहात आहोत.

"ते सैनिक इथे काय करताहेत ते काही तपश्चर्या तर करत नाहीत?" सरदार म्हणाला. "त्यांना तपश्चर्या करण्याची काय गरज? ते तर शास्त्र विद्येत पारंगत आहेत. मोठ्यांचे रक्षण करणे हेच त्यांचे काम आहे." स्वर्णाचारी म्हणाला.

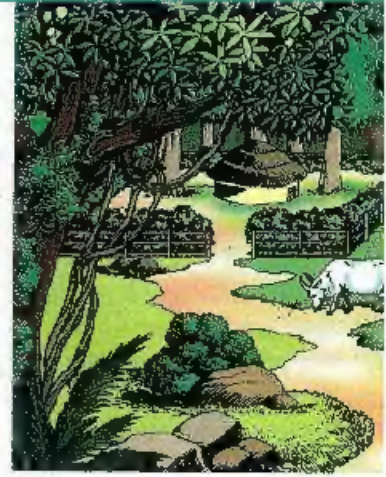
सरदाराने कुत्सितपणे विचारले की "गण्डकमृग जमातीचे धान्य पळविणे हे तर काही पाप समजले जात नाही ना?"

छाला उत्तर देताना स्वर्णाचारी चाचरत म्हणाला "आपण तर फार कठीण प्रश्न विचारला. मला कळत नाही की अशा प्रश्नाचे काय उत्तर देऊ?"

"बरं, मला त्या दोघां योद्ध्यांच्या घरी घेऊन चल." सरदाराने आज्ञा केली. स्वर्णाचारीला कळून चुकले की सरदार त्या तरुण योद्ध्यांना मारणार आहे. परन्तु निरुपयाने तो त्या योद्ध्यांच्या झोपडीकडे जाऊ लागला. झोपडीशी पोहोचण्या अगोदर स्वर्णाचारीला त्या योद्ध्यांना सावध करायचे होते, सावध होऊन ते आपला जीव वाचवू शकले असते. ती सरदाराला म्हणाला "आपण इथेच थांबा. ते दोघे झोपडीत आहेत का ते मी बघून येतो."

चोरांचा सरदार हसत म्हणाला, "ओहो! तुम्ही ही हुशारी माझ्यापाशी नाही चालणार मी सिंधच्या धाळवंटातून ह्या जंगलदऱ्यात आलो आहे. तुझ्या सारखे खूप लोक वधितवे आहेत. तुझ्या बोलण्यावर विश्वास ठेवण्या-इतका मी मूर्ख नाही."

दोघेजण झोपडीजवळ आले. बांबूच्या तड्यांनी बनलेला झोपडीचा दरवाजा बंद होता. सरदार आपल्या एका साथीदारबरोबर दरवाजा उघडून आत गेला. तिथे वाघ, असले छालांची कातडी भिंतीवर लटकत होती. एका कोपऱ्यात काही धनुष्यबाण पण पडलेले होते. सरदाराने आपल्या साथीदाराला चांबोबा

सर्व सामान बरोबर घेण्याची आज्ञा केली. बाहेर येऊन त्याने स्वर्णाचारीला उंटावर बसण्यास सांगितले.

स्वर्णाचारीला कळले की जाता आपला जीव धोक्यात आहे. सरदाराने त्याला वेष्टां जबरदस्तीने उंटावर बसवले तेव्हा स्वर्णाचारी "मला कुणीतरी वांचवा हो वांचवा" असे ओरडू लागला.

हा ओरडा ऐकून विजेश्वर पुजाऱ्याच्या मनात शंका आली, "स्वर्णाचारी सारखा बुद्धिमान आपल्या रक्षणासाठी असे ओरडत? नक्कीच तो मोठ्या संकटात सापडला आहे. मला ताबडतोब जाऊन त्याची सुटका केली पाहिजे." असा विचार करत तो तरुण योद्ध्यांच्या झोंपडीकडे निघाला. तिकडे

गेत्यावर त्याला असे विसले की स्वर्णाचारी उंटावर बसला आहे व चोरांचा सरदार त्याला भावा दाखवून घमकावत आहे.

विघ्नेश्वर पुजाऱ्याच्या मनात लखडकून एक कल्पना चमकली. झोपडीत व्हाणारे योद्धे एका सिंहाच्या छाव्याला लहान असतानाच घेऊन आले होते व प्रेमाने पाळत होते. त्यांनी त्याचे नांव परशुराम असे ठेवले होते. सिंहाच्या छावा तबण सैनिकांबरोबरच नव्हे तर स्वर्णाचारी व विघ्नेश्वर पुजाऱ्यांच्या बरोबर पण चांगला रुळला होता. जेव्हा सैनिक झोपडीत असत, तेव्हा तो आसपास निर्भयपणे हिंडायचा. जेव्हा ते झोपडीत नसतील तेव्हा त्याला ते झोपडी मागील तांकाडी पिंजऱ्यात बंद करत असत. विघ्नेश्वरला वाटले सिंहाला मोकळे सोडले तर मी स्वर्णाचारीला वाचवू शकतो आणि चोरांना पण पळवू शकेन. स्वर्णाचारीच्या किंकाळ्यांनी सिंहाला राग येईल व तो चोरांवर तुटून पडेल. त्याला आम्हा दोघांचा चांगला

तळा आहे त्यामुळे तो स्वर्णाचारीचे नकी क्षण करेल. विघ्नेश्वर पुजाऱ्याने पळत जाऊन पिंजऱ्याचे दार उघडले. सिंह छकाळ्या फोडत बाहेर आला. बाहेर घेताच त्याची नजर उंटावर पडली. गुगुरात तो विघ्नेश्वर पुजाऱ्याकडे बघू लागला ह्या संधीचा फायदा घेऊन विघ्नेश्वर पुजाऱ्याने टाळ्या वाचवून त्याला आणखी खिंचवले की तो जोरावर हट्टा करेल. स्वर्णाचारीने हे सगळे वधितले व मुहाम जोरजोरात "परशुराम! मला वांचव, वांचव" म्हणून ओरडू लागला. सिंहाने स्वर्णाचारीला ओळखले. आपल्या मागल्या पायावर उभे राहून. आयाळ फुलवून अक्राळविक्राळ गर्जना करित तो उंटाच्या बाजूला बेगाने झेपावला. सिंहाला बघून उंटा बाबरून मागे न जाता सैरासैरा पळत सुटले. एक चोर उंटावरून धाडकून खाली पडला. सिंह त्याच्यावर झेपावला व त्याने त्याचा गळा पकडला.

(क्रमशः)

फेब्रुवारी २००१

२०

चांदेवा

आत्म स्तुती

एक दिवस अनंत आपल्या बायको व मुलीबरोबर जेवायला बसणार, येवढ्यांत दारातून आवाज आला. "या भुकेल्या बैराग्याची भूक भागवून पुण्य मिळव बघा."

अनंताला बैराग्यांच्या रागाची भिती वाटायची. पण त्यांच्यावर त्याची श्रद्धा पण होती. तो लगेच बाहेर आला आणि मोठ्या आवाजाने त्या बैराग्याला तो घरांत घेऊन आला. त्याला आपल्या बरोबर जेवायला बसविले. जेवताला बैरागी अनंताला म्हणाला, "पूर्वजन्मी तुम्ही विदर्भाचा राजा अमरसिंहाचे मंत्री होता. राजा व प्रजा आपल्या दुशारीचे कौतुक करत असत."

बैराग्याच्या बोलण्यावर खूब होऊन अनंताने आपल्या मुलीस बैराग्याच्या घातात तूप वाढायला सांगितले. बैराग्याने डोळे मिटून ध्यान केल्याचे नाटक केले. जसे काही अनंताच्या पूर्वजन्मा विषयी तो माहिती शोधित आहे. मग एकदम तो म्हणाला "चमत्कार! महाचमत्कार! तुम्ही मुलगी पूर्वजन्मी राजा अमरसिंहाची राणी होती." अनंताने मुलीला बैराग्याच्या पत्राबळीवर अजून तूप वाढण्यास सांगितले. व म्हणाला, "बाबा, आता हे सांग की अमरसिंह राजा ह्या जन्मी कुठे असतील? आणि काय करित आहेत?" अनंत व त्याच्या बायकोकडे बघत हंसत हंसत बैरागी म्हणाला "ह्या जन्मी अमरसिंह तर मीच आहे."

हे ऐकून अनंत खूप हगावला व कोपऱ्यांतली काडी उचलून बैराग्याला मारायला धावला. बैरागी जेवण टाकून उठला आणि पळत पळत म्हणाला "हे अगदी खरे आहे की कलियुगात सत्य बोलल्यास मारच खावला लागतो."

चांदेवा

२१

फेब्रुवारी २००१

एका सार्वभौम प्रजासत्ताकाची स्थापना

१४ ऑगस्टला पाकिस्तानची निर्मिती झाली. जिना हे गव्हर्नर-जनरल झाले आणि लियाकत अली खान हे पंतप्रधान झाले. १४-१५ च्या रात्री मध्यरात्रीच्या ठोक्याला जवाहरलाल नेहरूंचे "try to with destiny" नियतीशी ठवलेली भेट" हे गाजलेले भाषण झाले. लॉर्ड माउंटबॅटन हे पहिले गव्हर्नर-जनरल झाले आणि नेहरू पहिले पंतप्रधान बनले.

जवाहरलाल नेहरू

४ सप्टेंबरला दिल्लीत जातीय दंगलींना सुरुवात झाली आणि गांधीजी तांतडीने भीआखालीहून दिल्लीला परतले. पाकिस्तानात जाणाऱ्या मुसलमानांचा आणि तिथून वेढर होऊन भारतात येणाऱ्या हिंदूंचा प्रचंड लोंढा, यांच्यात मारामारी व रक्तपात होत राहिला. दिल्लीत शांतता प्रस्थापित झाली होती

काश्मीर संस्थानात अशांतता निर्माण झाली. तिथे बहुसंख्य प्रजा मुस्लिम होती पण महाराज हिंदू होते. भारतात काश्मीर विहीन व्हावे याबद्दल प्रजेत नाराजी होती. महाराजांनी भारतात सामील होण्यासाठी संमती दिली. तेव्हा पाकिस्तानातून भाडोत्री पठाण शिपाई काश्मीरमधे घुसले आणि त्यांनी आक्रमण केले. यांतून पहिल्या भारत-पाक युद्धाची ठिगणी पेटली.

१ जानेवारी १९४८ ला भारत व पाकिस्तान, या दोन्ही देशांनी काश्मीरमधील लढाई थांबवण्याचे ठरवले. काश्मीरचे भविष्य ठरवण्यासाठी त्या राज्यात सार्वमत घेण्याचे ठरले.

(पुढील ग्रहिण्यांत : भारताची प्रगतीकडे वाटचाल १९५१-२०००)

तरी पुन्हा १९४८च्या

जानेवारीत दंगल

उसळली. गांधीजींनी

पुन्हा उपवासाचे शस्त्र

परजले. त्यांनी उपवास

सुरु केला. परंतु हिंदू व

मुस्लिम नेत्यांकडून

शांततेचे आश्वासन

मिळाल्यानंतर, पांच दिवसांचा उपवास त्यांनी

सोडला. दुर्दैवाने ३० जानेवारीला एका हिंदू

माथेफिरूने गोळ्या झाडून त्यांची हत्या

केली.

६ नोव्हेंबर १९४९ला विधानसभेचे काम पूर्ण

झाले. लोकसभेने राज्यघटनेचा मसुदा स्वीकारला.

२६ जानेवारी १९५० ला या राज्यघटनेचा अंमल

सुरु झाला आणि भारत हे अधिकृतरीत्या न्याय,

स्वातंत्र्य, सगळा, आणि बंधुभाव यावर

आधारलेले एक सार्वभौम लोकशाही प्रजातंत्र

बनले.

राजमार्ग

आसपासच्या देशांशी तुलना केली तर चंपक हा मागासलेल्या देशांपैकी एक देश आहे. असे चंपकसेनला वाटले ह्याचे काय कारण असेल? ह्यासाठी आपला मुत्र विवेकसेन ह्याला त्याने पुढासलेल्या देशात जाऊन तिथले लोक कशा तऱ्हेने कामे करतात हे समजावून घेण्यास सांगितले. त्या देशातील लोकांची कामाची पद्धत बघून विवेकसेन थक्क झाला, त्याला मनापासून वाटले की आपल्या देशातील लोकांनी ह्यांच्यासारखे काम करून स्वतःची उन्नती करवी. ह्यासंबंधी माहिती गोळा करत असतानाच, त्याच्या बड्डिलांच्या निघनाची बातमी त्याला अचानक फळली. तो ताबडतोब आपल्या देशात परतला आणि घण्याच्या पंचविसाव्या वर्षीच देशाचा राजा बनला.

विवेकसेनच्या मनात देशाच्या प्राप्ती विषयी अनेक विचार व योजना घोळत होत्या. परंतु खजिन्हातील पैशाच्या कमतरतेमुळे तो आपल्या योजना अंमलात आणू शकत नव्हत. लोकांचा

नवीन कर लागू करण्याचा त्याचा विचार होता. पणु तो हे देखील करू शकला नाही कारण प्रजेचा ह्या गोष्टीस विरोध होता. त्यांची अभी तक्रार होती की जुने कर देता देताच आमच्या नाकी नऊ आले आहेत, तर नवे कर आम्ही कुठून देणार?

चंपक देशात पुष्कळ नद्या आहेत, पाण्याची कुठेही कमतरता नाही. पिके चांगली येत आहेत, तेव्हा असे असतानादेखील देशाची प्रगती कां होत नाही असा त्याला प्रश्न पडला, त्याला असे वाटले की जनताच ह्या प्रश्न सोडवू शकेल. ह्या कामास जनताच योग्य आहे. ह्या समस्यांच्या अगदी मुळापर्यंत जाण्यासाठी, तो काही दिवस बेश बदलून सान्या देशभर फिरला.

विवेकसेनाने एक दिवस एका तरुणास झाडाखाली झोपलेले बघितले. त्याला उठवून तो म्हणाला, "अरे दिवसादवळ्या लुशाल झोपा काढतोस, तुला दुसरा काही उबोगांध नाही?"

तरुण म्हणाला "काम करावची मला काम गरज? केव्हाही झायला मागितले तरी पोटभर

जायला भातणारे बयाळू ह्या गांनात आहेत.”

त्याच्या उत्तरावर चकित झालेला विवेकसेन म्हणाला “कुठल्याही एका माणसाचे नांव सांग, जो मागितल्याबरोबर तुला खायला देतो.”

त्या तरुणाने गौरव पाटलाचे नाव सांगितले. विवेकसेन त्यांच्या घरी गेला. पाटीलाला त्याच्या चांगला आदर सत्कार केला. जेवण झाल्यावर विवेकसेन म्हणाला “पोटभर खाऊन मी आपल्यावर आरोप करित आहे असे समजू नका. पण आपल्याला असे नाही का वाटत की घरी आलेल्या प्रत्येकाला पोटभर खायला घालून, आळशांना तुम्ही आपणखी आळशीं यत्नत आहात ! आळशांची संख्या वाढवीत आहात.”

क्षणभर विचार करून गौरव पाटील म्हणाले “खरे

आहे. पण मी तरी काय करं ? पीक चंगले येत आहे, त्याचा वापर करायलाच पाहिजे. धान्य बांधा गेले तर तेही बरोबर नाही.”

“धान्य विकत घेण्यास कितीतरी देश तयार आहेत. त्यामुळे तुमचे उत्पन्न देखील दुप्पट होईल.” विवेकसेन म्हणाला.

पाटील हसत म्हणाले “अहो देशांत चांगले रस्तेच नाहीत तर इतर देशांत धान्य कसे पाठविणार ? त्यासाठी लागणाऱ्या इतर सोयी तर नसल्यातच जमा आहेत. साधे एका गांवाहून दुसऱ्या गांवाला जाणे देखील मुश्किल, तर इतर देशांची नातच लोडा. ह्या सोयी नसल्यामुळे लोकांच्या झालाच्या आपावयाला देखील मर्यादा येते. त्यांची स्थिती एखाद्या डबक्यातल्या बेडकांसारखी आहे.

तुम्ही म्हणता तल्ल आळशी होत आहेत. कां नाही होणार ? गरजेपेक्षा जास्त पीक येत आहे. धान्य विकायचा दुसरा कुठला मार्गपण नाही. मला तर वाटते उत्पादनच कमी केले पाहिजे. अशा परिस्थितीत दुसऱ्या देशास धान्य विकणे हे एक स्वप्नच आहे.”

“उत्पादन आपखी वाढवा. तरुणांना प्रोत्साहन देऊन आजूबाजूच्या राजमार्गांचा उपयोग करण्यास सांगा.” विवेकसेनचे सुचविले.

पाटील घाबरून म्हणाले, “अरे बापरो! हे तर मी नाही करू शकणार. मी एक मामुली पाटील आहे. मी केवळ छोटी छोटीच कामे करू शकतो.”

“म्हणजे तुमचे म्हणणे असे आहे की सगळा दोष राजाचाच आहे.” असे म्हणून विवेकसेनने राजास मुद्दाम वृषणे विठी.

हे बोलणें ऐकून पाटील रागावून म्हणाले “तुम्ही कोणी परदेशी दिसता म्हणून तुम्हाला झावेळेस माफ चांघोबा

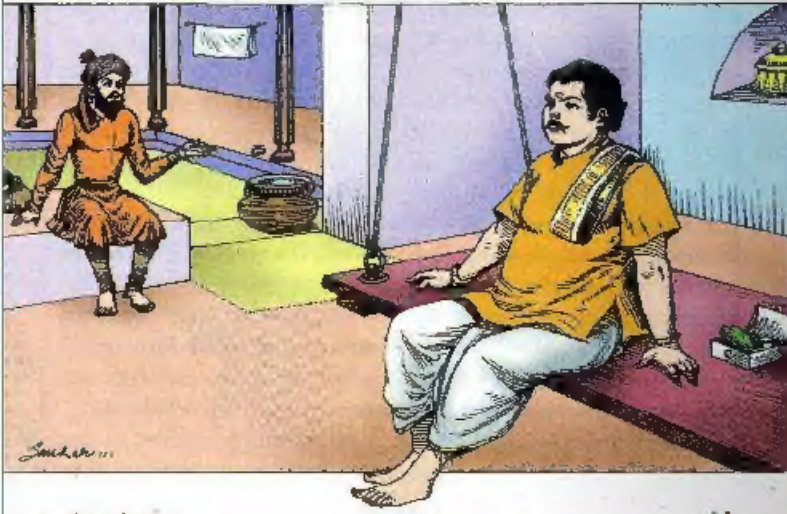
करतो. आम्ही आमच्या देशाच्या राजाचा खूप भान देतो. त्याच्या बद्दल आमच्या मनात अपरंपार भक्ती आणि भ्रद्धा आहे. त्याचे सर्व वंशाज आम्हाला पूजनीय आहेत. त्यांच्या विरुद्ध एक शब्द देखील बोलाल तर तुमची धडगत नाही.”

हे बोलणे ऐकून विवेकसेन मनांतल्या मनांत खूप झाला. त्याला जी माहिती हवी होती ती मिळाल्याक मजल दर मजल करीत तो राजधानीत परतला. दुसऱ्याच दिवशी तो आपल्या मंत्र्यांना बोलावून म्हणाला “आपल्या वंशाच्या अधोगतीचे कारण मला कळले आहे, परंतु हे समजत नाही की हे सुधारण्यास उपाय काय करावा ?” नंतर त्याने आपल्या प्रवासातील अनुभव सांगितले.

“महाराज आपल्या असमर्थतेची आपण काळजी करू नका. राजधानीत चंद्रभानू नावाचे एक महाकवी आहेत. त्यांच्या बरोबर काव्य गायनात

४५

फेब्रुवारी २००१

फेब्रुवारी २००१

४४

चांघोबा

वेळ घालविल्यास आपल्या सूर्य कळज्या मिटातील व मन आनंदित होईल ' एका मंत्राने सहा दिला

“ज्या कवी चंद्रमालावत आपण वेलत आहात, ते मला माहिती नाहीत परंतु शिवपुरी गावात वसुनाथ नावाचे एक कवी आहेत. भक्ष्या मत ते श्रेष्ठ कवी आहेत. मी स्वतः तिथे जाऊन त्यांचा सत्कार करू इच्छितो. कवींना ह्या बोळावून त्यांचा सत्कार करायो असं मला वाटते म्हणून आवश्यक ती तयारी आधीपासूनच सुरू केल्यास वा” विवेकसेन म्हणाला

राज्याच्या आक्षेपमात्रा बवंडरी पिटती की विवेकसेन सक्तातीस शिवपुरीला जातील आणि कवी वसुनाथाचा सत्कार करतील ह्या आधी अनेक कवी वसुनाथांना भेटले पण त्यांना वसुनाथांच्यात काहीच वेगळेपण आढळले नाही. उरल्याप्रमाणे विवेकसेन शिवपुरीस जाण्यास निघाले. चकचकीत राजमार्गावरून घोड्यावाडी किनाऱ्यावर शिवपुरीस पोहोचली

शिवपुरीस गेल्यावर राजा कवी वसुनाथांना

म्हणाला, “जापण केवढे महान कवी आहात हे मला माहिती नाही परंतु जेव्हा मी आपल्या सत्कारास शिवपुरीला येण्याची घोषणा केली तेव्हा राजधानी ते शिवपुरी राजमार्ग बनला. जनतेने स्वतः ह्याची जबाबदारी घेतली आणि असे सिद्ध केले की ते आगी कामे सगळे एकत्र येऊन जागल्या तऱ्हेने करू शकतात. माझी अशी इच्छा आहे की दुसऱ्या गावात पण ह्याचे अनुकरण करावे म्हणजे वैजंभर राजमार्ग बनतील व कुठेही प्रवास करणे सुखकर होईल. ज्या उद्देशाने मी आपला सत्कार आयोजित केला होता तो पूर्ण झाला आहे अगबेळी मी आपले अभिनंदन करतो.”

तेव्हा पोसून शिवपुरीची प्रगती झाली. लोकाना पण समजले की राजमार्ग केवळ राजासाठीच नाहीत तर प्रजापण त्यांचा उपयोग करू शकते. म्हणून प्रजेने जीव ओतून काम करून रस्ते बांधले. आज लोक त्यावरून वापार करू लागले. सर्व स्वच्छ आणि सुंदर रस्ते आज राजमार्ग समजले जाऊ लागले.

६० चार्वाक वध

महाभारत

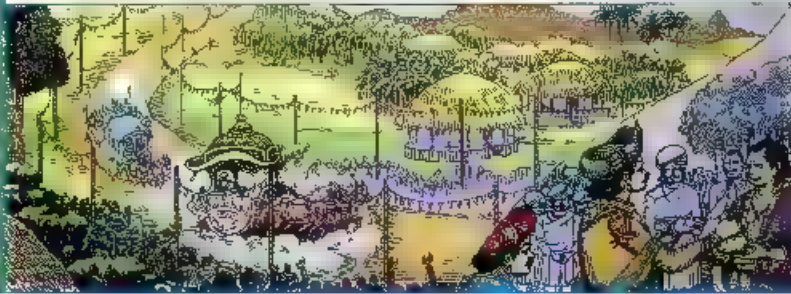
युद्धसमाप्तीनंतर पांडव गंगेच्या किनारी पोचले. आपल्या मृत नरतर्भाईकाना तिलाजली व पिंडदान केल्यानंतर त्यांनी महिनाभर सुतक पाळले. धृतराष्ट्र, विदुर व स्त्रीजनांच्या बरोबर ते नगराबाहेर एका पर्णकुटीत राहिले.

यानंतर युधिष्ठिराला भेटायला व्यास बगैरे ऋषी, त्यांचे शिष्य, ब्राह्मण व इतर नागरिक आले. युधिष्ठिराने त्या सर्वांचे यथोचित आदरातिथ्य केले. त्यांना योग्य आसनावर बसवल्यानंतर तो आपल्या ओमनावर बसला.

युधिष्ठिर त्या सर्वांना म्हणाला, ‘कृष्ण! भीम, अर्जुन व इतरांनी हा विजय मला मिळवून दिला आहे खरा, पण मला हा माझा विजय

आहे असं वाटतच नाही. आपल्या जातभाईंचा वध केला आहे, अभिमन्यू व द्रौपदीचे पुत्र मारले गेले आहेत. अशा परिस्थितीत राज्याच्या उपभोग घेताना मला आनंद कसा होईल? त्याशिवाय तिलाजली द्यायच्यावेळी माझ्या धातने हे रक्षस्य प्रगट केले की महादानी आणि महावीर कर्ण माझा ज्येष्ठ बंधू आहे. अशा महायुद्धाचा असा मृत्यू काढावा हे काही मला समजत नाही.’

हे बोलणे ऐकून नारवाने कर्णाच्या शापाची माहिती युधिष्ठिराला सांगितली. कर्ण बऱ्याच द्रोणाकड धनुर्विद्या शिकत होता, त्याच वेळेला अर्जुनाची धनुर्विद्या पाहून कर्णाला

त्याचा ठेवा बाहू लागता बुधिशिराची बुद्धिमत्ता भीमाचे नाहुकल, नकुल व सहदेवाचे सौजन्य आणि कुष्णार्जुनाची मैत्री याबद्दल तो या सर्वांचा मत्सर करू लागला म्हणून त्याची बुन्योधनाशी मैत्री चांगली जुळली

द्रोणाचार्यकडे धनुर्विद्या शिकत असताना एक दिवस कर्ण एकटाच द्रोणाजवळ जाऊन म्हणाला, "गुरुजी! आपल्या मनात आपल्या शिष्याबद्दल काही भेदभाव तर नाही ना? अर्जुनाशी युद्धानं जिंकावं अशी माझी तीव्र इच्छा आहे म्हणून आपण मला ब्रम्हास्त्राचा उपयोग व ने फक्त बोलावण्याची विद्या शिकवावी"

अर्जुन द्रोणाचा आवडता शिष्य होता म्हणून द्रोण कर्णाला म्हणाला, "तू सुतपुत्र आहेस ब्रह्मस्त्र फक्त ब्राह्मण व क्षत्रियांनाच देता येतं इतरांना नाही"

फेब्रुवारी २००९

ही मोठे ऐकून कर्ण महेंद्रगिरीजवळ तपस्या करणाऱ्या परशुरामाजवळ गेला, व त्यांना भाष्टांग मंत्रस्कार करून म्हणाला "महात्मन, मी धनुर्वशी ब्राह्मण आहे आपण मला आपला शिष्य म्हणून स्वीकारावे." हे परशुरामाने मान्य केले परशुरामाने कर्णाला अनेक अस्त्र शस्त्रांचे प्रयोग, त्याच फक्त बोलावण्याचे मंत्र शिकवले त्या प्रदर्शनातल्या यज्ञ व गंधर्वाचारांवर कर्णाची पैवी जमली असल्या अस्त्रविद्येच्या प्रयोगामुळे कर्ण त्यांनाही आश्चर्यचकित करीत होता

त्या काळात एक दिवस कर्ण आपल्या गुरूच्या आश्रमाजवळ समुद्रकिनाऱ्यावर धनुष्यबाण घेऊन फिरत होता तिथे त्याने एका गार्हला पाहून नाच मारता व गाय मेली ती एका ब्राह्मणाची होंभाची गाय होती हे जेव्हा कर्णाला समजत तेव्हा कर्णाने लागतीच त्या ब्राह्मणाकडे जाऊन त्याची समा मागितली. पण तो ब्राह्मण संतापलेला होता त्याने कर्णाला शपथ दिला, 'तू जेव्हा पुढभागीत पुढ करित राहाशील, तेव्हा तुझ्या त्याच चाक जमिनीत रुतेल त्यावेळेस माझ्या गार्हप्रमाणेच तूही शत्रूंकडून मारला जाशील'

यानंतर कर्णाने गुरूची निरंतर सेवा करून, आपले शस्त्रविद्येतले कौशल्य दाखवून परशुरामाला प्रसन्न केले परशुरामाने त्याला सारा धनुर्वेद शिकवता व ब्रह्मास्त्राची विद्याही दिली परंतु त्या वेळेस एक घटना घडली परशुराम कर्णाच्या माडीवर डोके ठेवून झोपला होता त्यावेळेस एक किडा कर्णाच्या माडीला चामाचला लागला, व माडी कुरतडू लागला

कर्ण ती वेदना नाईवाजाने सहन करत होता परंतु गुरुची झोंपमोड होईल म्हणून कर्णाने माडी जरावेळीच हातवली नाही त्या जखमेतून रक्त बाहू लागले

थोड्या वेळानंतर परशुराम उठून बसला माडीवरचे रक्त आणि कर्णाची माडी कुरतडणारा तो किडा पाहून परशुराम कर्णाला म्हणाला, 'हे बघ, एका बाह्यामधे इतकी सहनशीलता असू शकणार नाही तू मला खर काय ते सांग, कोण आहेस तू?'

खर सांगितल नाही तर परशुराम शाप देईल या विचाराने कर्ण घाबरला व त्याने आपण सूतबशी असल्याचे सांगितले तेव्हा परशुरामांनी त्याला शाप दिला की युद्धाच्यावेळी त्याचा अस्त्रास आठवणार नाही इतक्या सगळ्या शापाचा धनी होऊन

फेब्रुवारी २००२

देखील कर्ण एक महान योद्धा मानला जात होता कर्ण वेशांतल्या राजपुरुषा चित्रांगद राजाच्या मुलीचे स्वयंवर होते त्यावेळी दुर्योधनाने तिला जबरदस्तीने उठवले व तिला नेऊ लागला तेव्हा अनेक राजांनी त्याच्यावर हल्ला केला, तरीदेखील कर्णाने दुर्योधनाला विजय मिळवून दिला

एकदा कर्णाने अजय जंगसघाला हरवला आणि त्याच्याकडून मालिनी नावाचे एक मोठे नगर भेट म्हणून स्वीकारले होते कर्णाचा पराक्रम पाहून इद्राने अर्जुनासाठी कर्णाची कवच व कुडले दान मागितली होती या साऱ्या कारणांमुळे कर्णाचा मृत्यू तसा प्रकारे झाला

युधिष्ठिराला नारादाकडून कर्णबद्दलच्या या साऱ्या घटना जेव्हा समजल्या, त्यावर युधिष्ठिर म्हणाला, 'आपल्या मुलांसाठी आईवडील असंख्य कष्ट झेलताना, यातना सहन करतात अपत्यसुखासाठी स्त्रिया नऊ महिने गर्भ धाण करून प्रसववेदना सोसतात, परंतु या युद्धात कितीतरी तरुणांना कष्टप्रद मृत्यू आला आहे! त्यांना आयुष्यात सुख उपभोगायला मिळाले नाही क्षत्रिय धर्माचा धिक्कार झरो - राज्य मिळवण्यासाठी राग्या हातून ही किती पापे घडली आहेत मला हे राज्य मूलीच नको अर्जुना तू हे राज्य घेऊन टाक मी जपतप व तीर्थयात्रा करीन राहीन'

अर्जुनाला हे श्रोतवें अपमानास्पद वाटले त्याला फार राग आला त्याने युधिष्ठिराला सांगितले, "महाराज, आपले राज्य फार

मिळवण्यासाठी आपण क्षत्रिय धर्माचं पालन केले आहे, राज्य मिळवल्यानंतर आता शिक्षा मागण्याची गोष्ट अगदी विसरून गेले आहे, जर शिक्षा मागण्याची होती तर इतक्या साऱ्या माणसाचा वध कसल्याची काय आवश्यकता होती? यावेळेला जर आपण शिक्षा मागण्याची इच्छा बाळगलीत, तर सगळे लोक आपल्याला हसणार नाहीत का? नहुषाने मागितले होते की शरिदयाची इच्छा कधीही धरू नये, साऱ्या धर्माचं मूल धन आहे म्हणून आपण राज्याचा स्वीकार करावा अश्वमेध यज्ञ करावा म्हणजे सर्व पापातून आपण मुक्त होऊ शकाल."

अर्जुनाला दुजोरा देत मीम म्हणाला, "राज्यधर्माला नावे ठेवण्यात काय अर्थ आहे" शत्रूचा वध करण्याबाबतीत दयापाया कशासाठी वाखबसची? हिंमा म्हणजे तरी काय? दुर्योधन वर्गाचा प्रयत्नपूर्वक वध केला तो काय नंतर शिक्षा मागण्याची म्हणून केला होता का? ही गोष्ट जर आम्हाला अगोदर माहित असली, तर आम्ही तरी शस्त्रे का उचलली असती? एवढ्या जणांचा वध आम्ही कशासाठी केला? आम्हीही जमेल तशी शिक्षा मागितली असली आपण तर असं बोलता आहान की आधी बिहीर खणायची, आणि नंतर ते पाणी प्यायचं नाकारायचं! आपल्याला आम्ही दोष देणे ठीक नाही चूक आमचीच आहे, तुम्हें ऐकून आम्ही बव्हताली अरकूनही निर्बलासारखेत वागलो आपण आता हे सारं विसरून जाव आणि राज्यकारभार सुरू करावा"

चाहोबा

नकुल व सहदेवानेही याप्रकारे युधिष्ठिराला हितापदेश केला महर्षी व्यासानी युधिष्ठिराला सांगितले, "जरी आमचा वध करायला एखादा वेदविद्यापारंगत आला तरी त्याचाही वध करता येतो, त्यामुळे आम्हाला ब्रम्हहत्याचा दोष लागत नाही"

आपल्या भावांच्याबरोबर महर्षी व्यास आणि कृष्णाने युधिष्ठिराची समजूत घातली तेव्हा युधिष्ठिराने आपली शस्त्रे व चिन्ता सोडून दिली व तो राज्य करण्यास तयार झाला

युधिष्ठिरासाठी रथ तयार झाला त्याला सोळा शुभ्र शेंडे जोडले गेले पाठ सन्ध्र जोडले गेले, भीमाने लगाम हातात घेतले व तो सारध्याच्या जागी बसला अर्जुनान युधिष्ठिरासाठी शुभ्र छत्र धरले नकुल व सहदेवाने त्याच्यासाठी चामर हातात घेतले

५१

फेब्रुवारी २००२

युधिष्ठिराच्या रथाच्या पाठोपाठ युयुत्सुचा रथ जाऊ लागला. त्यांच्यामागून कृष्ण आणि सात्यकी हे दोन घोडे जुंपलेल्या रथावर आरूढ झाले. या मित्रगुणीच्या पुढे गांधारी, धृतराष्ट्र, कौरव स्त्रिया, कुंती, द्रौपदी वेगवेगळ्या वाहनांत बसून विदुरावरतेवर निघाले. त्यांच्यामागे चतुरंग सेना चालू लागली. युद्धकैचांच्या खोतपठणाच्या घोषांत युधिष्ठिर हस्तिनापुरांत पोचले. सारे नगर शृंगारले होते. पांढऱ्या शुभ्र फुलांची तोरणे आणि शुभ्र पताकांनी मार्ग सजवले होते.

जेव्हा युधिष्ठिराने मोठ्या थाटात नगरांत प्रवेश केला, तेव्हा त्याला पाह्यायला हजारो स्त्रीपुरुष उभे होते. मार्गावरून युधिष्ठिर जाताना त्यांनी त्याचे मनःपूर्वक स्वागत केले. मंत्री व इतर प्रमुख नगराजनांनी येऊन सांगितलं, "राजेंद्रन ! आपण शत्रूला पराजित करून,

धर्मपूर्वक राज्य पुन्हा मिळवलं हे आमचं सौभाग्य आहे." ब्राम्हणांनी युधिष्ठिराला आशिर्वाद दिला.

युधिष्ठिराने राजवाड्यांत प्रवेश करून धौम्य आणि धृतराष्ट्र यांना बंदन केले, व देवतांची प्रार्थना केली. इतक्यांत कांहीतरी गडबड निर्माण झाली. दुर्योधनाचा मित्र चार्वाक युधिष्ठिराजवळ आसा आणि म्हणाला, "तुझ्याच ज्ञातिबंधवांचा बध करून तू कशाचा उपभोग घ्यायला जातो आहेस? तू असलं निकृष्ट जीवन जगला नाहीस तर काय होईल?"

चार्वाकाचे हे शब्द ऐकून युधिष्ठिराला वाईट वाटलं. ब्राम्हणांच्याकडे वळून तो म्हणाला, "माझ्यावर कृपा करा. आधीच मी चिंतेत बुडालो आहे. कृपा करून माझा धिक्का करू नका."

त्यावर ब्राम्हणांनी उत्तर दिलं, "गजन, चार्वाकाचा हा विचार म्हणजे आमचा विचार नव्हे. तो दुर्योधनाचा मित्र आहे. म्हणून असलं कांही तरी बरळतं जाई. आपण व आपले बंधू यांचे कांहीही अनिष्ट आता होणार नाही." असं म्हणून त्या सर्व ब्राम्हणांनी मिळून चार्वाकाला ठार मारलं. युधिष्ठिराच्या मनाला शांतता मिळाली म्हणून कृष्णाने त्याला चार्वाकची कथा सांगितली. चार्वाक हा वृत्तयुगांत एक राक्षस होता. त्याने बद्रीवनांत तपश्चर्या करून प्रत्यक्ष ब्रम्हदेवाला प्रसन्न करून घेतलं आणि ब्राम्हणांखेरीज इतर कुणाच्याही हातून मृत्यू येणार नाही असं वरदान ब्रम्हाकडून मागून घेतलं.

यानंतर युधिष्ठिराला विधिपूर्वक राज्याभिषेक झाला. धौम्य यांनी एक वेदिका तयार केली. त्यावर व्याघ्रचर्म (वाघाचे कातडे) पसरवले. त्याच्यावर युधिष्ठिर आणि द्रौपदीला बसवले. नंतर धौम्य यांनी अग्नि प्रज्वलित केला व युधिष्ठिराकडून होम करवला. तेव्हा कुण्याने एका शंखामार्फत युधिष्ठिरावर अभिषेक केला व त्याला 'तूं साऱ्या पृथ्वीचा राज्य कर' असा आशिर्वाद दिला. त्याला धृतराष्ट्र आणि जनतेने आपली संमती प्रकट केली. मंगल बांधे वाजू लागली. प्रजाजनांनी आणलेले नजराणे व भेटी युधिष्ठिराने स्वीकारल्या आणि ब्राम्हणांचा सत्कार केला.

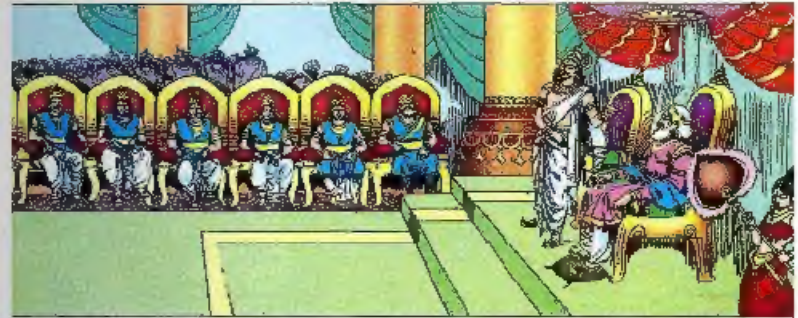
नंतर युधिष्ठिराने प्रजाजनांना सांगितलं, "महाराज धृतराष्ट्र आम्हाला देवतासमान पूज्य आहेत. आमच्याबद्दल ज्यांच्या मनांत विश्वास आहे, त्या सर्वांनी हे राज्य धृतराष्ट्र महाराजांचेच राज्य आहे असे सपळावे. आम्ही केवळ त्यांची सेवा करण्यासाठी जिवंत आहोत. माझे आणि

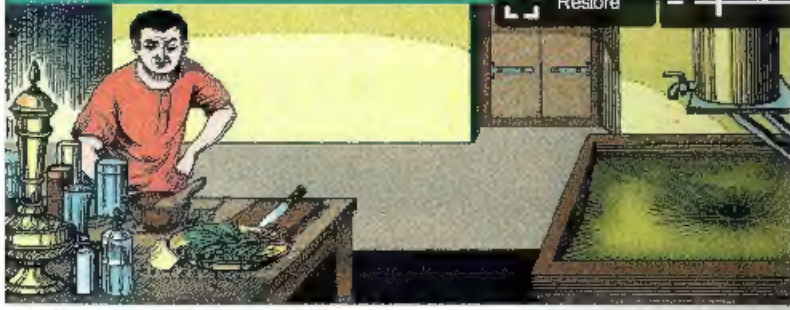
आपणा सर्वांचेदेखील तेच महाराज आहेत."

हे बोलून युधिष्ठिराने भीमाला युवराज म्हणून घोषित केले आणि विदुराला मंत्रीपद दिले. संजयची कोषाध्यक्ष व सहयोगार म्हणून नेमणूक झाली. नुकतवर कर्मचाऱ्यांचे वेतन ठरवणे व पाहणे, अर्जुनावर राज्याचा योगक्षेम पाहणे आणि धौम्य, देवता आणि ब्राम्हणांचे कार्य पाहणे ही कामे देण्यांत आली. सहदेवावर युधिष्ठिरावरोवर सवत सहाय्याचे काम दिले गेले.

हे सगळे कार्यक्रम झाल्यानंतर युद्धांत मरण पावलेल्या लोकांची श्राद्धकर्म केली गेली. भूदान दिले गेले. धृतराष्ट्राने आपल्या पुत्रांसाठी आणि युधिष्ठिराने द्रोण, कर्ण, धृष्टद्युम्न, धृष्टकेच आणि अभिमन्यूसाठी निरनिराळी श्राद्ध कर्म केली. मृत व्यक्तींच्या स्मरणार्थ धर्मशाळा, तलाव, इ. बनवले गेले. त्यानंतर जनतेचं क्षेमकुशल लक्षांत घेऊन युधिष्ठिर राज्य करू लागला.

(क्रमशः)

जडीबुटीचे रहस्य

कांही वर्षांपूर्वी कपिश नगरांत माधव नांवाचा एक धनिक रहात होता. त्याचे सामुरवाड पण चांगले श्रीमंत होते. त्याच्या मनांत आले असते तर जन्मभर आयते खाऊन रिकामटेकडे घणाने आयुष्य घालवू शकता असता. पण माधव ऐतखाऊ बसण्यांतला नव्हता. त्याने तांच्याचे सोने कसे बनविता येईल ह्यावर संशोधन केले. आपली मगली संपत्ती त्याने ह्यांत उधळून टाकली आणि तो गरीब झाला.

माधवची बायको शहाणी होती. तिच्या आधीच लक्षांत आले होते की आपला नवरा सोने बनविण्याच्या प्रयोगापायी वेडा झाला आहे. आणि जे कांही पैसे शिल्लक आहेत. ते चुडां उमळून टाकणार आहे. तिला कळून चुकले होते की त्याचे हे वेड त्याचाच नव्हे, तर सान्या कुटुंबाचा नाश करेल. परिस्थिती इतकी वाईट होती की खायला प्यायला देखील

पैसे शिल्लक रहाणार नाहीत. तिने ठरविले, की आपल्याकडून संसार बाचविण्यासाठी जेवढे कांही करता येईल तेवढे करायचे. म्हणून ती जागरुकतेने, काटकसरीने घर चालवू लागली. एण तिचे सगळे श्रम बांवा गेले. दुसऱ्यांच्या-सारखा तिचा नवरा व्यापार कात असता तर सुधारला तरी असता, पण सोन्यासाठी वेडे झालेल्या माधववर बायकोच्या संपत्तीचाविण्याचा कांहीच परिणाम झाला नाही. उलट त्याची संपत्ती, कामूर जसा मरामर जळून संपतो तशी संपत होती. तो बायकोला सारखे हेच सांगायचा. "ओरुं नकोस. सोने कसे बनवायचे ते मला बरेचसे कळले आहे. आता शोडूच संमजायचे राहिले आहे." माधवची अशी खात्री होती, की एकदा सोने बनवायला लागतो की खूप सोने बनवून आपण चांगले श्रीमंत होऊ. पण त्याला हे कुठे माहिती होते की सोने बनविणे हे एक मृजळ आहे. त्याच्या

मागे लागून आपला सर्वनाश होईल.

माधवच्या बायकोची परिस्थिती फारच वाईट होत होती. शेवटी आपल्या माहेरी जाऊन तिने वडिलांना आपली कर्मकांडाणी सांगितली. यावर ते म्हणाले, "मुली, बावरं नकोस मीस जावईचापूंशी बोलतो. ते नकी सुधारतील."

सासऱ्यांच्या निमंत्रणावरून माधव सासुरावाडीसता गेला. "काय तुमचे सासयन शास्त्राचे प्रयोग काय म्हणतात?" सासरे म्हणाले.

माधवने उत्साहाने जे जे प्रयोग केले त्याचे वर्णन केले. "अरेरे! तुम्ही मळबाची गोष्ट विसरून किती वर्षे बांवा घालविलीता तुम्ही आधीच माझा सल्ला घ्यायला हवा होता. मी पण ह्या शास्त्राचा अभ्यास केला आहे. पुष्कळशा गोष्टी जाणल्या आहेत. आता मी असे नाही म्हणणार की तुमचे काम सोपे आहे. तुम्हाला कितीतरी वर्षे चिकाटीने हे काम करावे लागेल. मी आता म्हातारा झालोय. कष्ट पण करू शकत नाही, तेव्हा मी ह्या संबंधीचे जे गुपित जाणतो ते तुम्हाला सांगतो. मी सांगितल्याप्रमाणे केलेत तर तुमची इच्छा पूर्ण होईल." माधव भक्तिभावाने म्हणाला "सासरेबुवा, तुमच्या सांगण्या प्रमाणे हे काम मी मनःपूर्वक करीन आणि यश मिळवईयस्त करीन."

"तू आजपर्यंत तंत्र्याचे सोने बनविण्याच्या मागे लागला होतास ना? त्यासाठी लागणारे सर्व सामान, एक गोंष्टीखेरीज माझ्याकडे आहे. ही गोष्ट आपल्या चिकाटीची परिक्षा घेऊन आणि कष्ट देणारी आहे"

चांदोड

सासरे म्हणाले.

माधव म्हणाला "सासरेबुवा, अशी कोणती गोष्ट आहे? सांगा ना!"

"तशी काही मोठी गोष्ट नाही. केळीच्या पानावर जी बारीक धूळ बसते ती बघितली आहेस? ती जवळ जवळ डीडशेर गोळा करायला लागते. ह्यांत अडचण अशी आहे की स्वतः आपल्या दातानी विशिष्ट मंत्र म्हणून लाविलेल्या झाडांवरची धूळच तुला घेता येईल. त्यासाठी म्हणायचा मंत्र मी तुला शिकवीन."

"खूप झाडे लावायला लागतील ना?" माधवने विचारले.

"ह्यांत काय शंका? कितीतरी एकर बाग लावची लागेल. नाहीतर तुला डीडशेर धूळ कशी मिळणार?" सासरे म्हणाले.

जमीन घेऊन केळीच्या बागा लावायला सासऱ्यांनी माधवला मदत केली. जमीन स्वतः

करून केळीची रोपे लावण्यास खडे खोदले. माधवने सासऱ्यांनी सांगितल्या प्रमाणे मंत्र म्हणत रोपे लाविली. माधवच्या बायकोने देखील ह्या कामांत खूप लक्ष घातले. झाले मोठी झाडी. माधव दिवसभर बागेत हिंडत असे व पानांवरची धूळ गोळा करीत असे. दोन तीन दिवसांनी त्याचे वजन केले की त्याला सासऱ्यांचे शब्द आठवायचे, धूळ गोळा करायला खूप वेळ लागेल आणि त्यासाठी चिकाटीपण पाहिजे. माधवचे लक्ष केळ्यांच्या पानांवावील धुळीकडे असे. त्याची बायको रोज केळीची पाने, दांडे व फुले विकून पुष्कळ पैसे मिळवू लागली. माधवचे लक्ष तिकडे अजिनात गेले नाही. तो आपला ह्याच

विचारात असायचा की कधी दीड शेर धूळ जमेल व आपण तांच्याचे सोने बनवू.

तीन वर्षे उलटकी पण माधवचे काम पूर्ण होत नव्हते. त्याची बायको बागेतून जो व्यापार करत होती तो भरभराटीला आला. राड्या भरभरून केळी आणि पाने दूरदूरच्या बाजारात विकायला जाऊ लागली त्या भागात ह्यांच्या बागेसारखी जुसरी एकही केळीची बाग नव्हती. आणखी दोन वर्षे गेली. आता माधवचे काम झाले. त्याने दीडशेरधूळ जमविली होती. ती धूळ सासऱ्यांच्या समोर ठेवून तो म्हणाला, "ही घ्या. आपल्या सांगण्या प्रमाणे मी धूळ जमविली."

"शावरस ! आता तुला पैशाची टंचाई

कधीच होणार नाही." हसत सासरा म्हणाला. मग मुलीकडे वळून म्हणाला "मुली! केळीच्या बागेतून तू किती पैसे मिळवलेस?"

माधवची बायको एक धैवी बरेच आली व म्हणाली "तुम्हांच हिशोब करा."

माधवला हे कळना की केळीच्या बागेतून पैसे कसे मिळणार? तो आपला धुळीबद्दलच विचार करत होता. सासऱ्याने शैलीतले पैसे मोजले, आणि म्हणाला, "बीस हजार रुपये आहेत." येवढे पैसे बघून माधव आश्चर्यचकित झाला.

"माझ्या सल्ल्याचा कसा फायदा झाला ना! तुला पाहिजे तर तू ह्या पैशांचे सोने बेज शकतोस. दागिने घडवू शकतोस. जे पाहिजे ते विकत घेऊ शकतोस. हे मान्य करशील ना? की गेल्या पांच वर्षात मी तुझ्याकडून जी मेहनत करविली त्याचे हे फळ मिळाले. तू जे प्रयोन केलेस त्यापेक्षा हा प्रयोग चांगला आहे ना?" सासरा म्हणाला.

माधवचे डोळे उघडले. त्याला कळून चुकले की तो जी घडपड करत होता ती

फुकटची होती. तो हवेतच बाळूचे किल्ले बांधत होता. हे असेच चावू राहिले असते तर कुटुंबाचा सर्वनाश उटळ होता. सासऱ्याने शले त्याला फसविले का असेना, पण त्याचे चांगले डोळे उघडले, आणि त्याचा फायदाच झाला. कामधेनुसारखी केळीची बाग असल्यावर त्याला पैशाला काय कमी? त्यांनी आपल्या सासऱ्यांची श्रमा पागेतली आणि त्यांचे आभार मानले. त्यानंतर तो आपल्या बागेची मशागत, देखभाल करीत सुरवातेत उहू लागला.

परिश्रमाच्या मिळकतीत जी गोडी आहे, ती दुसऱ्या कशांत मिळणार? अशाक्यास शक्य करण्याच्या मागे धांवणे वेडेपणाचे नव्हे का? मनुष्याचे ध्येय हे एक असू दे, पण ते योग्य असेल तरच ते उत्तम ध्येय समजले जाईल. संशोधन जरूर करावे पण होणारा फायदा मर्यादित नसावा. त्या संशोधनाने मानवजातीचे कल्याण व्हावे असेच ध्येय हवे. ह्यामुळे लोकांपुढे एक आदर्श निर्माण होईल.

चांदोबा

शूद्र

पवित्र गोदावरी नदीच्या तीरावर एका साधूमहाराजांनी एक छोटीशी झोपडी बांधली. आणि ते तिथे रहायला लागले. आजबाजूच्या गांवातील लोकांना त्यांच्या विषयी खूप आदर होता, मनामर्घे भक्ती होती. येवढे धोर साधुमहाराज आपल्या जवळच रहातात याचा त्यांना फार आनंद होई. त्यांच्या गरजा लोक नेहमी तत्परतेने पुऱ्या करीत असत.

साधूमहाराजांना असे वाटायला लागले की लोक मला मान देतात तेव्हा मी म्हणून तीच पूर्व दिशा, ते पहाटेच उठून रोजची सकाळची आन्हिके संपत्ती की नदीवर स्नानास जात असत. स्नान झाल्यावर नदी जवळच असलेल्या एका खडकावर बसून ते ध्यान करत. त्यांनी सर्व लोकांना अगोदर सांगून ठेवले होते की त्यावेळेस तिथे येऊन कोणीही त्यांच्या ध्यानांत न्यत्यय आणू नये.

लोक त्यांचे सांगणे अमलात आणत असत.

फेब्रुवारी २००१

ध्यानाच्या वेळी कोणी देखील खडकाच्या आसपास फिरकत नसत. आंधोल करायचीच असेल तर ते खडकापासून दूर जाऊन आंधोल करत.

एक दिवस साधूमहाराज ययासांग अंधोल करून. खडकावर ध्यानस्थ जाले. तेवढ्यांत त्यांना वाटले की जवळच कोणीतरी नदीत उडी मारली. म्हणून पटकन डोळे उघडले. तर असे दिसले की एक मुलगा पाण्यात जोरात हातपाय हलवत डुबक्या मारतो आहे. त्यामुळे साधुमहाराजांच्या अंगावर पाण्याचे थेंब उडायला लागले. ते संतापून ओरडले, "इतका माज? दिसत नाही मी ध्यान करतोय ते?"

नदीत पोहणाऱ्या मुलाचे तिकडे लक्षच नव्हते. तो पोहण्यांत, नदीत डुबक्या मारण्यांत अगदी गर्व होता. खरं म्हटलं तर डुबक्या मारण्यांत होणाऱ्या पाण्याच्या आवाजामुळे, साधुमहाराजांचे बोलणे मुलाला नीट ऐकूंत आले

नाही.

आंधोल करून मुलगा जेव्हा कांवावर आला तेव्हा साधुमहाराजांनी रंगाने त्याला एक थोबाडीत दिली. येवढ्यांत एक माणूस पळत त्यांच्याजवळ आला व सांगू लागला की "महाराज, क्षमा करा. हा माझ्या बायकोचा भाऊ आहे. दुसऱ्या गांवाचा आहे. झाला आपल्या तपस्येविषयी कांही माहिती नाही. हा कुठे सांपडेना, म्हणून मी पळत इकडे आलो, कारण झाला नदीत डुबायला फार आवडते. माझा अंदाज बरोबर निघाला. हा तर इथेच आहे. मनातल्या मनांत काळजीपण होती की हा आपल्या ध्यानांत व्यत्यय तर नाही ना आणणार! यायला उशीर लागला तरी कृपया क्षमा करा."

"हो मुला मेव्हा आहे तर!" असे म्हणत साधुमहाराज शांत झाले. त्यांच्या लक्षांत आले की हा माणूस शूद्र आहे, तेव्हा मुलगापण शूद्रच असणार, म्हणून महाराज नदीवर जाऊन परत एकदा आंधोल करून आले.

मुलगा हे सगळे लक्ष वेळून बघत होता. त्याने

पुन्हा नदीत डुबी मारली व आंधोल करू लागला. बाहेर आल्यावर मेव्हाण्याने त्याला विचारले "तू कशाला पुन्हा आंधोल केलीस?"

मुलाने उत्तर दिले "स्वामीजींनी एकदा आंधोल करून भस्म लावल्यावर परत कशाता आंधोल केली?" मेव्हाण्याने मुलाची समजूत काढत म्हटले "अरे, तू तिसरतास कां की आपण शूद्र आहोत. तुला थप्पड मारली तेव्हा ते तुला शिचले ना! म्हणून त्यांनी परत आंधोल केली."

मुलगा म्हणाला, "मला थप्पड मारताना हे तर अनदी राक्षसासारखेच दिसत होते, राक्षस सुद्धा शूद्रच नाही का?"

मुलाचे बोलणे ऐकून महाराजांना जणू काही त्यांनाच कोणीतरी थप्पड मारली आहे असे वाटले. क्षणभर ते खजिल झाले. मुलाजवळ येऊन म्हणाले "मुला, तू बरोबर बोलवास. मी फक्त राक्षसच झालो नव्हतो, तर राग व गर्वाचा पगडा पण माझ्यावर होता. शूद्र तू नाहीस, मी आहे." असे बोलून साधुमहाराजांनी प्रेमाने मुलाला जवळ घेतले.

चांदोबा

65

फेब्रुवारी २००१

६४

चांदोबा